

ALEKSANDRA CHMIELNICKA-PLASKOTA

<https://orcid.org/0000-0002-6154-5288>

plaskota@aps.edu.pl

Akademia Pedagogiki Specjalnej

im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

JANINA FLORCZYKIEWICZ

<https://orcid.org/0000-0003-3917-3112>

janinaflorczykiewicz@uph.edu.pl

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

ISSN 0137-818X

DOI: 10.5604/01.3001.0013.9510

Data wpływu: 2.04.2019

Data przyjęcia: 25.11.2019

NOWE MEDIA W ARTETERAPII

Celem artykułu jest pokazanie możliwości zastosowania nowych mediów w pracy arteterapeutycznej. Na bazie procesu arteterapeutycznego opisano praktyczne wykorzystanie nowych mediów w terapii pacjentów hospitalizowanych długoterminowo na oddziale dziennym szpitala psychiatrycznego. Przedstawiono zastosowanie nowych mediów w terapii kobiety z rozpoznaniem autyzmu. W przypadku oddziaływań terapeutycznych skierowanych do osób hospitalizowanych długoterminowo cykl spotkań warsztatowych obejmował 16 sesji, natomiast w przypadku arteterapii indywidualnej z osobą z rozpoznaniem autyzmu 12 sesji. Efektem arteterapeutycznym wprowadzenia nowych mediów do terapii były: aktywizacja sił twórczych, poczucie sprawstwa i samokontroli, obiektywizacja rzeczywistości, autoobserwacja.

Słowa kluczowe: arteterapia, nowe media, psychiatria, autyzm

Wprowadzenie

Arteterapia w Polsce jest powszechnie prowadzona w placówkach medycznych. W szpitalach psychiatrycznych arteterapię realizuje się w ramach programów leczenia oraz rehabilitacji psychiatrycznej. Efekt arteterapii to poprawa samopoczucia oraz jakości życia. Program rehabilitacji opracowuje zespół medyczny. Preferowane jest podejście multimodalne, jednoczesne wprowadzanie różnorodnych form aktywności twórczych (Grotowski, 1968; Dunne, Rand, 2003; Pałuba, 2008). Na oddziałach dziennych oraz ogólnopsychiatrycznych zatrudniani są arteterapeuci, muzykoterapeuci, dramaterapeuci. W ramach programu rehabilitacji psychiatrycznej stosowane są następujące metody pracy: terapia przez sztuki wizualne, muzykoterapia, biblioterapia, filmoterapia, drama, terapia ruchem, teatr (Łoza, Chmielnicka-Plaskota, 2017; Dunne, Rand, 2003).

Obecnie nowe media, jako narzędzie pracy terapeutów, adaptowane są do praktyki arteterapeutycznej w celu poszerzania możliwości wypowiedzi twórczych uczestników terapii. Istotą arteterapii stosującej nowe media jest także proces twórczy. Wypowiedzi uczestników po zakończeniu pracy twórczej pozwalają na refleksję, skorygowanie własnych myśli, porównanie własnych doświadczeń, uzyskanie wglądu (Malchiodi, 2014; Bartel, 2010). W przypadku braku komunikatu werbalnego zastosowane środki wyrazu artystycznego, powstały obraz, jego historia, etapy powstawania stają się źródłem informacji o zakresie funk-

cjonowania jednostki. Pozyskany w ten sposób materiał, przy wsparciu innych specjalistów, umożliwia przygotowanie czy też skorygowanie planów prowadzonych form terapii. Na temat innowacyjnego współdziałania technologii multimedialnych z arteterapią wypowiadali się psycholodzy i psychoterapeuci. W 2009 r. na bazie współpracy między Centre of Innovation Applications of Internet and Multimedia Technologies a Department of Computer Science w City University of Hong Kong a arteterapeutami z Hong Kong Association of Art Therapy powstał interdyscyplinarny program terapeutyczny *Smart Ambience Therapy* (SAT). Program ten skierowany został do dzieci wykorzystywanych fizycznie i emocjonalnie. Głównym celem SAT-u było stworzenie nowego terapeutycznego medium do pracy arteterapeutycznej (Byrnm, 2009; Chmielnicka-Plaskota, 2010).

Klinka Psychiatrii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego w ramach programu rehabilitacji zrealizowała trzy nowe filmy (*Archipelag spotkań, Wszyscy chcemy porozmawiać, Dzień, noc, dzień*). Tematyka filmów adresowana była do uczestników terapii szpitali psychiatrycznych. Amerykański psychiatra Roland Atkinson opracował listę filmów terapeutycznych. Uważał, że nowe media – filmy terapeutyczne – wpływają pozytywnie na proces zdrowienia uczestników terapii w placówkach medycznych (Łoza, 2014). W Polsce w obszarze edukacji nowe media powszechnie są stosowane w arteterapii przez Wojciecha Karolaka (2005, 2014, 2015), a także Eugeniusza Józefowskiego i Janinę Florczykiewicz (2012, 2015).

Nowe media w terapii pacjentów psychiatrycznych

Cykl warsztatów arteterapeutycznych z wykorzystaniem nowych mediów wprowadzony został do programu terapii jako kolejna propozycja terapeutyczna poszerzająca zakres wypowiedzi twórczych. Nowe media zastosowano w terapii po wcześniejszym wprowadzeniu do ćwiczeń warsztatowych technik rysunkowych, malarskich, graficznych, rzeźbiarskich, dramowych oraz technik terapii ruchem. Zastosowanie nowych mediów miało na celu dostarczenie pacjentom bezpiecznego środka wypowiedzi pozawerbalnych, w których proces twórczy był drogą do doświadczenia wewnętrznego. Był czynnikiem wpływającym na identyfikowanie, przyswojenie i wykorzystanie własnych doświadczeń, zrozumienie własnych uczuć, rozwój ekspresji wewnętrznej oraz wejrzeniem w siebie, we własne możliwości i ograniczenia. Praca nad sobą stanowiła kluczowy element terapii. Efekty podjętych oddziaływań poprzez wprowadzenie nowych mediów do planu rehabilitacji to dla pacjentów: pozytywne wzmocnienie poprzez inspiracje z precyzowanym motywem działania; zmiana nastawienia do problemu; uświadomienie związku jedności sztuki oraz twórcy; odkrywanie informacji o sobie (Chmielnicka-Plaskota, Łoza, 2014).

W celu praktycznego przedstawienia zastosowania nowych mediów w arteterapii w pracy z pacjentem psychiatrycznym opiszemy trzy warsztaty: *Malowane światłem, Gra cieni, Pacynkowa historia: historia moja – historia twoja – historia nasza*.

Charakterystyka grup terapeutycznych

Cykl grupowych warsztatów arteterapeutycznych został przeprowadzony w ramach programu rehabilitacji na oddziale dziennym w szpitalu psychiatrycz-

nym. W warsztatach brało udział 25 osób. Osoby te hospitalizowano od trzech do sześciu miesięcy na oddziale leczenia zaburzeń nerwicowych. Podstawową formą leczenia była prowadzona na oddziale psychoterapia ukierunkowana na pracę w ramach społeczności terapeutycznej. Do grupy terapeutycznej uczestnicy byli kwalifikowani według następujących kryteriów: zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i pod postacią somatyczną, zespoły behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi, zaburzenia osobowości i zachowania dorosłych, zaburzenia afektywne z dużym udziałem czynników psychogennych (Kwaśna i in., 2009). Pracę na oddziale ukierunkowano na aktywność społeczności terapeutycznej. Istotą funkcjonowania grupy terapeutycznej było doświadczenie przynależności do wspólnoty, tworzenie motywacji do pozostawania w grupie, uzgadnianie opinii i ocen, dzielenie się emocjami, porównywanie postaw (Instytut..., 2015, s. 7).

Warsztaty arteterapeutyczne

Cykl warsztatów pt. Malowane światłem – arteterapia grupowa

Celem terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Malowane światłem* było rozwijanie umiejętności społecznych, empatii, wzbudzanie motywacji do działania, zauważenie własnych potrzeb, rozwijanie poczucia sprawstwa i kontroli nad własnym życiem, obiektywizacja rzeczywistości.

Opis terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Malowane światłem – fotografia*. Technika malowane światłem została wprowadzona po zakończeniu cyklu oddziaływań z wykorzystaniem technik terapii ruchem. Zaproponowano uczestnikom terapii malowanie w powietrzu, malowanie światłem latarek. Celem wprowadzenia nowej formy pracy terapeutycznej była aktywizacja arteterapeutyczna, stymulowanie funkcji poznawczych oraz wzrokowo-przestrzennych (Cyniak-Górnecka i in., 2014). Podjęto dyskusję w grupie na temat pojęcia światła. Rozmawiano o jego naturze, symbolice, przedstawieniach w sztuce. Analizowano fotografie, w których gra światła i cienia miała przekaz metaforyczny. Wprowadzono pojęcie metafory personalnej. Rozpatrywano naturę światła – jego intensywność, barwę i walor. Wypowiadano się na temat nowych doświadczeń. Powstałe obrazy fotografowano. Postrzegano światło jako istotny element natury. Poszukiwano w nim źródła nadziei, marzeń i potrzeb. Rozpoczęto próby kodowania myśli oraz kodowania z wyobraźni metaforycznych obrazów. Powstawały kompozycje malowane światłem indywidualnie przez uczestnika terapii oraz kompozycje malowane światłem przez grupy uczestników. Po wydrukowaniu powstałych fotografii rozpoczęto dyskusję. Analizowano treść powstałych kompozycji. Grupa podjęła próbę stworzenia historii pisanej światłem. Kolejne obrazy świetlne były inspiracją dla uczestników terapii do kontynuacji opowieści światłem pisanej. Sfotografowane obrazy pisały w wyobraźni członków terapii własne historie. Każda grupa na podstawie powstałych fotografii opowiadała swoje historie, od początku przypisując obrazom inne, nowe znaczenia. Uczestnicy terapii w różnym stopniu uczestniczyli w proponowanych formach twórczych. Ostatnia część warsztatu skłoniła

część grupy do intensywniejszych interakcji i współdziałania. Zwrócono uwagę na zalety pracy zespołowej, uwzględniając potrzeby grupy jako całości. Rezultatem twórczych działań było powstanie kilkunastu fotografii. Obrazy te mogły istnieć samodzielnie. Mogły też w dowolnych zestawieniach tworzyć historie. Zdaniem uczestników terapii powstała książka artystyczna malowana światłem (fot. 1–3).

Efekt terapii. W trakcie terapii uczestnicy aktywnie, chociaż w różnym stopniu, brali udział w proponowanych działaniach twórczych. Grupa pracowała zespołowo. Była zmotywowana do działania. Uczestnicy grupy identyfikowali się z sytuacjami i postaciami z przedstawionych historii. Wypowiadali się na temat własnych doświadczeń, spostrzeżeń, potrzeb. Byli zadowoleni z własnej pracy zespołowej. Po terapii stwierdzono wzrost samokontroli, poczucia wartości i sprawstwa.

Fot. 1. Symbolika światła

Fot. 2. Natura światła

Fot. 3. Wyraz światła

Cykl warsztatów pt. Gra cieni – arteterapia grupowa

Celem terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Gra cieni* było motywowanie do działania, pobudzenie procesów intrapsychicznych, zwiększenie poczucia sprawstwa, wzrost samoświadomości własnego ciała, autoobserwacja.

Opis terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Gra cieni* – animacja poklatkowa. W ramach warsztatów z biblioterapii, na bazie tekstów napisanych przez uczestników terapii oraz wierszy wybranych z gazetki *Alejkami Tworowskiemi* (czasopismo publikowane na terenie szpitala – zbiór wierszy pacjentów), opracowano w kilkuosobowych grupach terapeutycznych ich przedstawienie z wykorzystaniem technik pantomimy. Grupę następnie wprowadzono w technikę teatru cieni. Tworzono krótkie etiudy. Gra światła i cienia wyłaniała postacie odgrywające wybrane sceny budowane na podstawie treści wierszy. W trakcie pracy na scenie teatralnej powstały kompozycje stworzone z czarnych postaci ludzkich. Kompozycje te zostały sfotografowane. Kolejne sceny z pantomimy były kreowane przez uczestników w zwolnionym tempie. Ruch postaci był powolny. W wybranych przez uczestników terapii fragmentach kompozycji obrazu ruch został wstrzymywany. Powstało kilkaset klatek zdjęciowych.

W trakcie procesu twórczego zauważano grupowe motywowanie do działania, zwiększoną współpracę w grupie, poprawę relacji interpersonalnych, zwiększenie kontaktów społecznych, redukcję napięcia smutku i złości, otwarcie na ujawnianie emocji. Wzmocniono poczucie własnej wartości.

Jednym z wybranych wierszy przez uczestników terapii był wiersz z gazetki *Alejkami Tworowskiemi* pod tytułem *Kiedy*. W efekcie podjętych działań twórczych powstały cztery dwuminutowe filmy poklatkowe. Każdy z powstałych filmów miał własny tytuł (fot. 4–6).

Efekt terapii. Po omówieniu procesu twórczego, wymianie spostrzeżeń i doświadczeń grupowych dyskutowano na temat problematyki zawartej w poszczególnych etiudach filmowych. Wypowiadano się na temat własnych odczuć. Podejmowano wspólne decyzje. Nabyto nowe umiejętności komunikacji. Zwiększono poczucie wglądu w przeżywanie intrapsychiczne. W grupie po zakończeniu tego cyklu terapeutycznego stwierdzono: polepszenie samopoczucia i jakości życia; rozszerzenie perspektywy dotyczącej

różnych możliwości przeżywania i przezwycięzania trudności, również w obrębie choroby – obiektywizacja rzeczywistości. Wsparcie, jakie dawała grupa poszczególnym uczestnikom terapii, umożliwiło im przezwycięzanie własnych ograniczeń

*Kiedy
Spotykam
Ciebie
W promieniach słońca
Czy też w kroplach deszczu
Świat wydaje się
Lepszy piękniejszy
Samotność
Spotyka drugą samotność
i już są obie
razem,
nie każda
osobno.*

(B.G., 2009, 2–3, 7)

Fot. 4. Kiedy...

Fot. 5. Spotykam Ciebie...

Fot. 6. W promieniach słońca...

Cykl warsztatów pt. Pacynkowa historia: historia moja – historia twoja – historia nasza – arteterapia grupowa

Celem terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Pacynkowa historia: historia moja – historia twoja – historia nasza* była integracja grupy, poczucie sprawstwa, współodpowiedzialności za podejmowane decyzje, doświadczanie osobistej mocy oraz dzielenie się nią z innymi.

Opis terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Pacynkowa historia: historia moja – historia twoja – historia nasza*, film krótkometrażowy. W drugim miesiącu terapii na warsztatach dotyczących sztuk wizualnych powstały szkice rysunkowe. Szkice zostały wykonane przez uczestników terapii. Zadanie polegało na narysowaniu dowolnej postaci. Postaci, o jakiej w tym momencie myślę, lub postaci, jaką chciałbym teraz, w tym momencie przenieść z wyobraźni na kartkę papieru. Powstałym postaciom przypisano płeć, wiek, nadano cechy charakteru. W trakcie procesu twórczego wszyscy uczestnicy trzymali się pierwotnej koncepcji pracy. Wprowadzono jedynie delikatne zmiany w rysunku. Dotyczyły one głównie ubioru postaci. Forma była coraz bardziej wzbogacana. Dbano o detale. Na podstawie szkiców rysunkowych wyrzeźbiono z masy papierowej ludzkie głowy. Przypisano im kolor. W trakcie pracy rzeźbiarskiej można było modyfikować formę plastyczną. Zmienić jej wygląd, wiek czy też płeć oraz nadać jej inne cechy osobowości. Wszyscy uczestnicy terapii trzymali się pierwotnej koncepcji pracy. Do powstałych form rzeźbiarskich komponowano ubiór. Formy te miały ludzkie cechy. Każdy z uczestników terapii nadał swojej pacynce imię. Opowiedział jej historię, kim jest, co lubi, gdzie mieszaka, gdzie pracuje, czego się obawia, jakie ma marzenia i plany na przyszłość. Zastanawiano się, czy przypisane pacynkom cechy mogą być cechami, które postrzegamy u siebie, czy opowiedziane historie są nam bliskie, czy są prawdziwe, realne. W przygotowanej przestrzeni, na dwóch planach filmowych, odegrano kilka improwizowanych

scen. Tematyka i akcja były tworzone spontanicznie. W trakcie kodowania poszczególnych scen osoby nieuczestniczące w nagraniu tworzyły ścieżkę dźwiękową. Użyto prostych instrumentów muzycznych: grzechotek, tamburynu, trójkątów. Komponowano również dźwięki z dowolnych innych elementów znajdujących się w pracowni arteterapii. Po twórczej pracy dyskutowano na temat powstałych scen, ról, jakie pełniły poszczególne postacie. Podjęto próby identyfikacji siebie w pokazanej przestrzeni zdarzeń. Grupa pracowała w skupieniu, uczestnicy zwracali dużą uwagę na siebie. Nowym osobom, rozpoczynającym terapię, udzielano pomocy. U dwóch osób pojawił się smutek i żal z powodu zakończenia terapii na oddziale.

W efekcie pracy terapeutycznej powstało sześć etiud filmowych. Każda składała się z jednej lub dwóch scen. Po obejrzeniu nagrań dyskutowano na temat podobieństw i różnic zaobserwowanych w zachowaniu postaci. Analizowano poszczególne kadry filmowe (fot. 7–9).

Efekt terapii. Po zakończeniu tego etapu zauważono w grupie terapeutycznej większą koncentrację uwagi na „tu i teraz” oraz swobodę w inicjowaniu nowych działań (wypowiedzi). Stwierdzono wytworzenie się więzi emocjonalnej między członkami grupy. Dzielono się własnymi doświadczeniami. Zaobserwowano zwiększone odczuwanie przynależności do grupy, poczucie sprawstwa.

Fot. 7. Moja historia

Fot. 8. Moje samopoczucie

Fot. 9. Mój nastrój

Nowe media w terapii autyzmu

Nowe media do pracy terapeutycznej z kobietą z rozpoznaniem autyzmu zostały wprowadzone jako technika arteterapii. Program terapii indywidualnej został opracowany przez studentkę studiów podyplomowych Arteterapia z elementami terapii pedagogicznej, pod kierunkiem koordynatora do spraw arteterapii Mazowieckiego Specjalistycznego Centrum Zdrowia im. prof. Jana Mazurkiewicza. Wcześniejsze, narysowane w domu i na terapii, prace plastyczne uczestniczki zostały opublikowane w formie książkowej. Ukazały się trzy publikacje. W praktyce, podążając za szkicami rysunkowymi klientki, założono ożywienie głównych bohaterów, pokazanie świata fantazji oraz świata realnego postrzeganego przez arteterapeutkę. Powstała animacja poklatkowa. Była ona formą dialogu dwóch światów. Próbą zrozumienia i poznania się. Podróżą, metaforą, oknem na dwa przenikające się światy (Maksjan, 2017).

Opis przypadku

W procesie arteterapeutycznym uczestniczyła kobieta w wieku 19 lat. Rozpoznano u niej autyzm dziecięcy, ponadto stwierdzono niepełnosprawność sprzężoną. Zaburzenia rozwoju charakteryzowały się jakościowymi nieprawidłowościami interakcji społecznych (tamże).

Cykl warsztatów pt. Izabelki – arteterapia indywidualna

Celem terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Izabelki* było opracowanie zindywidualizowanego programu arteterapii bazującego na stosowaniu metod komunikacyjnych opartych na percepcji wzrokowej.

Opis terapii prowadzonej w ramach cyklu warsztatów pt. *Izabelki* – animacja poklatkowa. Proces arteterapeutyczny bazował na podejściu multimodalnym. W terapii wykorzystano technikę rysunkową, malarską, kolaż, technikę fotograficzną oraz animację poklatkową. Przeprowadzono cykl 12 indywidualnych warsztatów arteterapeutycznych. Koncepcja warsztatowa została zaproponowana przez arteterapeutkę. Powstały szkice rysunkowe i malarskie komponowane przez klientkę i arteterapeutkę. Na ich bazie przygotowano kolaż. Stworzono ilustracje. Podjęto próbę pozyskania informacji o świecie wewnętrznym klientki, fantastycznym. Świat wewnętrzny połączono poprzez powstałe ilustracje ze światem zewnętrznym, realnym, obcym klientce. Świat realny został pokazany przez arteterapeutkę w tonacji monochromatycznej. Był to świat oddający rzeczywistość, w której przebywała klientka. Drugi świat – fantastyczny, który jest przeciwieństwem pierwszego, został zaprojektowany przez klientkę w żywej kolorystyce. Były to postacie pierwszoplanowe, odgrywające główne role. Dla potrzeb terapii arteterapeutka narysowała inne formy plastyczne, w tym postać klientki. Powstałe we współpracy ilustracje zostały sfotografowane i zaanimowane przez arteterapeutkę. W trakcie terapii tworzono atrakcyjne dla klientki sytuacje. Zwracano uwagę na jej potrzeby (tamże). W cyklu warsztatów zrealizowano kilkuminutowy film animo-

wany. Animacja ta to historia o życiu osoby autystycznej. Film został przekazany fundacji wspierającej osoby autystyczne (fot. 10–12).

Efekt terapii. Po zakończeniu terapii stwierdzono aktywizację arteterapeutyczną, przejawiającą się w samodzielnym wykonaniu kolorowych ilustracji bez wsparcia arteterapeutki (postacie lalek, syreny, kota, mamy). Ilustracje te zostały wykorzystane do kolażu. Kobieta rozpoczęła pracę przy rysowaniu, wycinaniu, naklejaniu postaci na kolorowe kartki. Najintensywniejszą współpracę zauważono przy wykonaniu wspólnych kolaży. Był to istotny moment podjęcia pierwszej pełnej synergii klientki z arteterapeutką. W trakcie wcześniejszych działań kobieta nie wykazywała takiej woli interakcji. Zauważono również u kobiety wszechbieżność działań w kierunku budowania dialogu ze światem zewnętrznym. W procesie twórczym zaobserwowano również próby utożsamiania się klientki z bohaterką animacji.

Fot. 10. Świat Izabelek

Fot. 11. Spacer Izabelek

Fot. 12. Noc

Podsumowanie

Nowe media obecnie stosowane są powszechnie w arteterapii. W psychiatrii efektywność prowadzonych terapii oceniana jest zgodnie z procedurami klinicznymi. Informacje dotyczące procesu leczenia i rehabilitacji psychiatrycznej wprowadzane są do karty pacjenta. Po zakończonej terapii/hospitalizacji pacjent uzyskuje informacje dotyczące dalszych wskazań do farmakoterapii oraz terapii wspomagających proces zdrowienia. Według psychiatrów i psychoterapeutów efektem terapeutycznym zastosowania nowych mediów w pracy klinicznej z pacjentem psychiatrycznym jest katharsis, korektywne doświadczenie emocjonalne, odreagowanie, modelowanie, utożsamianie, wsparcie, wgląd (Łoza, 2014). W trakcie terapii z wykorzystaniem nowych mediów stwierdzono u uczestników terapii hospitalizowanych długoterminowo pogłębienie wglądu w objawy choroby, zwiększenie akceptacji i współpracy w procesie leczenia. Na podstawie wywiadu psychiatrycznego, obserwacji, rozmowy oraz wypowiedzi uczestników terapii zauważono redukcję lęku, depresji, poprawę subiektywnego poczucia jakości życia, zdrowia. Efektem arteterapii indywidualnej z kobietą z rozpoznaniem autyzmu było nawiązanie komunikacji pozawerbalnej, podjęcie prób budowania dialogu pozawerbalnego oraz identyfikacji siebie z główną bohaterką animacji.

Bibliografia

- B.G. (2009). Kiedy. *Tworówskimi Alejkami*, 2–3, 7.
- Bartel, R. (2010). Kreatywność w procesie terapii przez sztukę. *Psychiatria Polska*, XLIV(3), 109–110.
- Byrnm, J. (2009). *Smart Ambience Therapy SAT. An Innovative treatment process Combining media Technology and Art Therapy. The Asian Art Therapy Symposium*. Hong Kong: Hong Kong Association of Art Therapists.
- Chmielnicka-Plaskota, A. (2010). SAT – rzeczywistość wirtualna w arteterapii. Prezentacja projektu City University w Hongkongu. SAT – virtual reality in Art Therapy. Presentation of a project from City University of Hong Kong. W: A. Roguska, M. Danielak-Chomać (red.), *Współczesna edukacja kulturowa – oblicza, przemiany, perspektywy*. Siedlce: Akademia Podlaska.

- Chmielnicka-Plaskota, A., Łoza, B. (red.). (2014). *Arteterapia 2: praktyka*. Warszawa: Difin.
- Cyniak-Górnecka, K., Chmielnicka-Plaskota, A., Patejuk-Mazurek, I., Tronina, P., Żyłka, A., Bielarczyk, M. (2014). Fotografia w arteterapii światłem malowane. W: A. Chmielnicka-Plaskota, B. Łoza (red.), *Arteterapia 2: praktyka*. Warszawa: Difin.
- Dunne, P., Rand, H. (2003). *Narradrama: Integrating drama therapy, narrative and the creative arts*. Los Angeles: Drama Therapy Institute.
- Grotowski, J. (1968). *Towards a poor theatre*. New York: Simon & Schuster.
- Instytut Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (2014/2015). Studium Pomocy Psychologicznej i Interwencji Kryzysowej. Materiały szkoleniowe IPZ PTP.
- Józefowski, E., Florczykiewicz, J. (2015). *Warsztat twórczy jako okazja rozwoju podmiotowego w przestrzeni sztuki*. Wrocław: Wydawnictwo Drukarnia.
- Józefowski, E., Florczykiewicz, J. (red.). (2012). *Arteterapia jako praktyka oddziaływań artystycznych i terapeutycznych*. Poznań–Kalisz: UAM WPA.
- Karolak, W. (2005). *Projekt edukacyjny – projekt artystyczny*. Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna.
- Karolak, W. (2014). *Arteterapie. Język wizualny w terapiach, twórczości i sztuce*. Warszawa: Difin.
- Karolak, W. (2015). *Rysunek w arteterapiach i twórczym rozwoju*. Warszawa: Difin.
- Kwaśna, J., Łoza, B., Patejuk-Mazurek, I., Pawełczak, P., Polikowska, M., Grzesiewska, J., Mosiołek, A., Wójcik, R. (2009). Zaburzenia somatyczne u pacjentów hospitalizowanych w szpitalu psychiatrycznym. *Neuropsychiatria. Przegląd Kliniczny*, 2.
- Łoza, B. (2014). Film i multimedia. W: A. Chmielnicka-Plaskota, B. Łoza (red.), *Arteterapia 1: teoria*. Warszawa: Difin.
- Łoza, B., Chmielnicka-Plaskota, A. (red.). (2017). *Arteterapia 3: projekty*. Warszawa: Difin.
- Maksjan, P. (2017). *Dwa światy – realizacja filmu animowanego „Izabelki” opartego na współpracy z osobą chorą na autyzm. Praca końcowa. Arteterapia z elementami terapii pedagogicznej*. Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej, Biblioteka Kolegium Edukacji Artystycznej.
- Malchiodi, C.A. (red.). (2014). *Arteterapia. Podręcznik*. Gdańsk: Harmonia Universalis.
- Pałuba, M. (2008). *Tworkowska Kolekcja*. Towarzystwo Przyjaciół Tworek „Amici di Tworci”. Warszawa: Profile BTL.

Netografia

- www.psychflix.com/welcome.html, dostęp: 23.09.2018.
- www.filmoterapia.eu/, dostęp: 23.09.2018.
- www.czlowiekkomputerowy.asp.lodz.pl, dostęp: 23.09.2018.
- www.monalisa.asp.lodz.pl, dostęp: 23.09.2018.
- www.czlowiek-x7.asp.lodz.pl, dostęp: 23.09.2018.

NEW MEDIA IN ART THERAPY

Abstract

The article aims to show possible uses of new media in art therapy. Based on the art therapy process, it describes practical uses of new media in therapy for patients in long-term hospitalization in a daycare ward of a psychiatric hospital. The use of new media in therapy for a woman diagnosed with autism is presented. In the case of interventions for people in long-term hospitalization, a series of workshops included 16 sessions, and in the case of individual art therapy for the person diagnosed with autism – 12 sessions. The introduction of new media to art therapy resulted in the activation of creative powers, a sense of agency and self-control, objectivization of reality, and self-observation.

Keywords: art therapy, new media, psychiatry, autism